

**Asjatundja arvamus RMK poolt AS-ga Estonian CELL,
OÜ-ga Osula Graanul ja AS-ga Graanul Invest sõlmitud
kokkulepete turutingimustele vastavuse kohta**

Tellijaja: Advokaadibüroo Cobalt

Tellijale esitamise kuupäev: 28.02.2025

Koostaja: Juhan Põldroos (MSc rahvamajandus)

JP Economics OÜ

+372 5025618

juhan@jpeconomics.ee

Sisukord

1	Kokkuvõte.....	3
2	Estonian Cell	4
2.1	Asjaolud.....	4
2.2	Hinnang	5
2.2.1	Majanduslik kontekst 09.10.01 lepingu sõlmimisel.....	5
2.2.2	Hinnakujunduse mehhanism (haavapaberipuidu hinna % kuusepaberipuidust)	7
2.2.3	Hinnakoridor	7
2.2.4	Hinna pikaajaline fikseerimine.....	8
2.2.5	Kokkuvõte	9
3	Graanul Invest 12.03.13	9
3.1	Asjaolud.....	9
3.1.1	02.04.13 enampakkumisteade (küttepuit).....	10
3.1.2	23.09.13 enampakkumisteade (paberipuit).....	10
3.1.3	Majanduslik kontekst lepingu sõlmimisel.....	11
3.2	Hinnang	12
3.2.1	Hinna kujunemine	12
3.2.2	Puitmaterjali hinna analüüs.....	14
3.2.3	Hinna pikaajaline fikseerimine.....	16
3.2.4	Muud tegurid	16
3.2.5	Kokkuvõte	17
4	Graanul Invest 18.12.14	17
4.1	Asjaolud.....	17
4.2	Hinnang	18
4.2.1	Hinna kujunemine	18
4.2.2	Hind.....	19
4.2.3	Muud tegurid	21
4.2.4	Kokkuvõte	22

1 Kokkuvõte

Ekspert on käesoleva asjatundja arvamuse koostanud esitamiseks RMK-le, eesmärgiga hinnata RMK poolt AS-ga Estonian CELL¹, OÜ-ga Osula Graanul² ja AS-ga Graanul Invest³ sõlmitud kokkulepetes sisalduvate oluliste tingimuste vastavust turutingimustele.

Kokkuvõtvalt leiab ekspert, et kõigi kolme kokkuleppe uuritud tingimused vastasid nende sõlmimise hetkel teada olnud turutingimustele.

Ekspert on tuginenud üksnes käesoleva analüüsi kuupäeval avalikult kättesaadavatele ning advokaadibüroo Cobalt ja RMK poolt esitatud teabele ja materjalidele. Ekspert ei vastuta neis sisalduvate andmete tõele vastavuse eest. Ekspert ei võta endale kohustust analüüsi uuendada ega täiendada seoses uute asjaolude ilmnemisega peale käesoleva analüüsi kuupäeva.

Ekspert on lähtunud muuhulgas Komisjoni teatisest riigiabi mõiste kohta ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses (2016/C 262/01) (edaspidi: Komisjoni teatis).

Juhan Põldroos on üks väheseid konkurentsioökoonoomika eksperte Eestis, kes on oma teadmised omandanud pikaajaliselt Konkurentsiametis töötades. Tal on Tallinna Tehnikaülikoolist rahvamajanduse teadusmagistri kraad aastast 2002.

Ta töötas Konkurentsiametis aastatel 1998-2023. a erinevatel ametikohtadel. Alates 2008. a juhtis ta ameti järelevalveosakonda, mis tegeles väga erinevate konkurentsijärelevalve küsimustega. Alates 2018 oli ta samaaegselt Konkurentsiametis peaökonomist. Ta on andnud arvukalt konkurentsialaseid loenguid ning kuulunud Euroopa Liidu konkurentsiametite peaökonomistide töögruppi. 2024 a. alustas ta erialase nõustamisega läbi JP Economics OÜ.

¹ Aktsiaseltsiga Estonian Cell (registrikood 10679323) 09.10.2001 sõlmitud metsamaterjali ostu-müügi (tarne) kestvuseleping

² AS-iga Graanul Invest (registrikood 10990825) 12.03.2013 sõlmitud koostööprotokoll ning selle kohaselt OÜ-ga Osula Graanul (registrikood 10756673) 04.10.2013 ja 29.07.14 sõlmitud metsamaterjali müügilepinguteni jõudmine;

³ AS-iga Graanul Investiga 19.12.2014 sõlmitud koostööprotokoll ning selle kohaselt 08.01.2016 sõlmitud metsamaterjali müügilepinguni jõudmine.

2 Estonian Cell

2.1 Asjaolud

08.08.01 avaldas RMK läbirääkimiste teate haava paberipuidu müügist kokkuleppehinnaga kestvuslepingu alusel. AS Estonian Cell (edaspidi: EC) esitas 29.08.01 avalduse läbirääkimistel osalemiseks, soovides osta vähemalt 140 000 tm puitu aastas. Rohkem sooviavaldajaid polnud.

09.10.01 sõlmisid RMK ja EC metsamaterjali ostu-müügi (tarne) kestvuslepingu nr 80001018.

Lepingu sissejuhatuses on viidatud, et RMK on rakendanud vahendeid metsamaterjali kohaliku turu stabiliseerimiseks ja suurendanud kestvuslepingute osakaalu puidu müümisel, andes sellega suurema kindluse investoritele investeringute tegemiseks kohalikku puidutööstusse. Eesti kohalikul puidutööstusel puudub piisav nõudlus keskmise ja madalakvaliteedilise metsamaterjali järgi ning seetõttu eksporditakse suur osa sellest. Ostja kavatseb rajada haavapuidumassi tehase toorainevajadusega 350 000 tm haavapuitu aastas. Projekt on ainuke omataoline Eestis, kus kasutatakse madala ja keskmise kvaliteediga haavapuitu, mida leidub Eesti metsades hulgaliselt.

Lepingu kohaselt tarnib RMK EC-le 140 000 tm haava paberipuitu (p 3.2), mida võis teatud tingimustel 10% võrra suurendada või vähendada (p-d 3.3-3.6). Metsamaterjal tarnitakse tarnekohta, milleks on metsaveotee kõrval asuv metsaveoautode laadimiskoht (p-d 2.11, 6.1).

Metsamaterjali hind lepiti kokku teatud protsendina lepinguaastale eelneval aastal RMK poolt kõigile ostjatele müüdud kuuse paberipuidu keskmisest hinnast, millele oli lisatud miinimum- ja maksimumtasemed (p 2.4, ptk 10 (muudetud 14.02.03 – hinnakoridori summasid tõsteti veidi), lisa 2,).

Tabel 1. 09.10.01 lepingu hinnad.

	% kuuse paberipuidust	EUR min	EUR max
1	50,0%	8,31	11,50
2	52,5%	8,63	11,89
3	55,0%	8,88	12,27
4	57,5%	9,20	12,65
5	60,0%	9,52	13,10
6	62,5%	9,84	13,49
7	65,0%	10,23	13,93
8	67,5%	10,55	14,38
9	70,0%	10,93	14,83
10	70,0%	11,31	15,34

Hinnad rakendusid alates 01.01.2006 ehk lepinguaasta 1 oli aasta 2006, kui rakendus hind 50% kuusepaberipuu hinnast.

RMK selgitas, et haavapaberipuidu hind ja turunõudlus olid madalad, osakaal raiest saadavatest sortimentidest väike ja kohalik töötlemine sisuliselt puudus. Lepingu sõlmimise hetke seisuga puudus stabiilne kodumaine nõudlus haavapaberipuidu järele. Mingeid suuri haavapaberipuidu ostjaid RMK-l ei olnud. Eesti haavikute kvaliteet on pigem kehv, so. võrreldes teiste riikidega on

mädanikku palju. Energiasektoris oli haava järele nõudlus madal. Haavikuid tihti ei raiatudki, kuigi segametsa raiudes tuleb ka haaba raiuda. Kui EC lepingut ei oleks sõlmitud, valmistataks haavapaberipuidust tõenäoliselt odavamalt hakkpuitu.

RMK selgitas, et kuna haavapaberipuul puudus antud ajahetkel adekvaatne hinnareferents, siis kasutati alternatiivse referentsina kuusepaberipuud. Kuni EC tarnete alguseni müüdi haavapaberipuitu enampakkumisel ning kestvuslepinguid ei sõlmitud. Haavapaberipuitu ostsid mõned metsavarumisega tegelenud vahendusfirmad, kes laadisid puidu sadamas laevadele ja saatsid Soome ja Rootsi.

2.2 Hinnang

Komisjoni teatise p 78 kohaselt tuleb hinnang, kas riigi sekkumine vastab turutingimustele, anda ex ante, võttes aluseks sekkumisotsuse tegemise hetkel kättesaadava teabe. Iga mõistlik ettevõtja hindaks sel juhul äriplaani vormis näiteks projekti strateegiat ja rahalisi eduvõimalusi. Sellest ei piisa, kui tuginetakse pärast eelise andmist koostatud majandushinnangutele või tagasiulatuvale järeldusele, mille kohaselt asjaomase liikmesriigi investering oli tegelikult kasumlik.

Ekspertidil on palutud hinnata 09.10.01 lepingus sisalduva hinna vastavust tollastele turutingimustele. 09.10.01 lepingu hind koosneb mitmetest erinevatest ja omavahel seotud komponentidest, milleks on muuhulgas

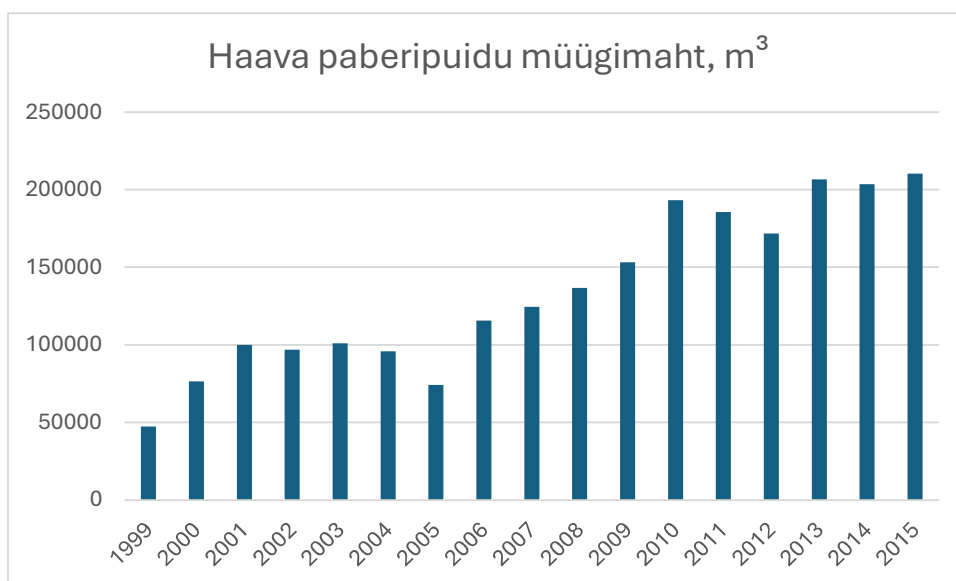
- Haavapaberipuidu hinna seostamine kuusepaberipuidu hinnaga;
- Hinna maksimum- ja miinimumväärtustes ehk hinnakoridoris kokku leppimine;
- Hinna pikaajaline fikseerimine.

09.10.01 lepingu hinda on võimalik hinnata üksnes vaadeldes kõiki neid komponente nende omavahelises koosmõjus. Alljärgnevas analüüsis on seda tehtud.

2.2.1 Majanduslik kontekst 09.10.01 lepingu sõlmimisel

RMK on EC-ga sõlmitud lepingu majanduslikku konteksti selgitades sisuliselt väitnud, et leping oli vajalik tekitamaks nõudlust haavapaberipuidu järele. RMK andmed haavapaberipuidu müügiimahtude kohta kinnitavad, et enne lepingu sõlmimist olid need tõepoolest madalamad, kui lepingujärgne 140 000 m³ puitmaterjali.

Joonis 1. RMK haava paberipuidu müügimaht⁴

Jooniselt nähtub, et nii lepingu sõlmimise hetkel 2001. a kui ka tehase käivitumisel 2006. a oli RMK haava paberipuidu müügimaht tuntavalt alla lepingujärgse 140 000 m³-se koguse. Aastased raiemahud hakkasid lepingujärgset kogust tuntavalt ületama alles 2010. a ning stabiliseerusid lepinguperioodi lõpuks u 200 000 m³ juures. Sealjuures, 200 000 m³ ületaval tasemel püsis haava paberipuidu müügimaht vähemalt ka kuni 2022. aastani. Enne tehase käivitumist 1996-2005 a oli RMK haavapaberipuidu aastane müügimaht keskmiselt 84 tuh m³ aastas. Vahetult lepingu sõlmimisele eelnevalt 1999-2000 a oli sama näitaja keskmiselt üksnes 62 tuh m³ aastas. Tehase käivitumise järgselt 2006-2015 on see olnud keskmiselt 170 tuh m³ aastas. Seega kinnitab haava paberipuidu müügimahtude suurenemine, et EC leping on oluliselt suurendanud nõudlust RMK toodangu järele.

Kuna lepinguga tagatud puitmaterjali kogus 140 000 m³ aastas ületas tunduvalt RMK seniseid müügimahte, tuleb pidada usutavaks, et 2001. a teadmiste pinnal pidi RMK pidama usutavaks ja tõenäoliseks, et EC ostjana turule tulek suurendab tunduvalt nõudlust haava paberipuidu järele. Hilisemate aastate statistika on nõudluse suurenemist ka kinnitanud. Seetõttu oli RMK-l majanduslik motivatsioon selle lepingu sõlmimiseks.

Lisaks tuleb arvestada, et EC tehase kogutarbimisvõimsus oli 2001. a teada oleva põhjal 350 000 m³ aastas ehk üle kahe korra suurem RMK poolt lepinguga tagatud 140 000 m³ puitmaterjalist. Seega oli ette nähtav, et lisaks 09.10.01 lepinguga tagatud kogusele avaneb RMK-l suure tõenäosusega võimalus müüa EC-le lisakoguseid hiljem kujunevate hindadega. 13.11.09 sõlmitigi poolte vahel lisaleping varem sõlmitud kestvuslepingu mahtu ületavate koguste müügiks, kusjuures selle lisalepingu hinnad kujunesid oluliselt kõrgemaks. Sisuliselt kujuneski 2001. a olukord, kus RMK sõlmis tehase rajamiseks hädavajaliku pikaajalise fikseeritud hinnaga lepingu, mille tulemusena kasvas nõudlus haava paberipuidu järele, luues eeldused hindade kasvuks kogu turul.

Eeltoodu illustreerimiseks, RMK selgituste kohaselt müüdi aastatel 2013-2015 EC-le keskmiselt 2/3 kogustest 2001. a lepingu hinnakirja alusel ning 1/3 kogustest hiljem selgunud keskmiselt rohkem kui 1,5 korda kõrgemate hindade alusel. On kaheldav, kas viimatinimetatud kõrgemate

⁴ 2008-2015. a andmed aastaraamatust „Eesti Mets“ tabel 10.4.2.1; 1999-2007. a RMK andmed

hindadega oleks RMK-l olnud võimalik haavapaberipuitu müüa, kui 2001. a. poleks pikaajalist fikseeritud hindadega lepingut sõlmitud. Nimelt, sellisel juhul on võimalik, et EC tehast poleks rajatud, nõudlus haavapaberipuidu järele oleks püsinud madal ning turu hinnatase väljaspool 2001. a. lepingut poleks võrreldavalt tõusnud.

2.2.2 Hinnakujunduse mehhanism (haavapaberipuidu hinna % kuusepaberipuidust)

Kuna 09.10.01 leping käsitles haavapaberipuitu, mille hind oli sätestatud protsendina kuusepaberipuidust, on alljärgnevalt esitatud RMK nende puuliikide keskmised vahelao hinnad 1996-2006 ehk kuni tehase käivitumiseni. Veelgi varasema perioodi kohta hinnainfo puudub.

Tabel 2. Kuuse- ja haavapaberipuidu hinnad, eur/m³⁵

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
kuuse paberipuit	14,1	16,9	20,5	19,6	20	21,4	23	23,4	28,8	29	23,1
haava paberipuit	10	10,9	11,8	10,9	10,1	10,7	11,2	11,7	12,7	14,7	11,8
haab/kuusk tegelik	71%	64%	58%	56%	51%	50%	49%	50%	44%	51%	51%

Tabelist nähtub, et haava paberipuit on pikas perspektiivis olnud odavam, kui kuuse paberipuit. 90ndatel oli see erinevus väiksem, nii et haavapaberipuit moodustas 58-71% kuusepaberipuidu hinnast. Alates aastast 2000 on see enamjaolt püsinud 50% lähedal, sealhulgas oli see ka 2001. lepinguaastal 50%.

09.10.01 lepingu kohaselt moodustas lepingualuse haavapaberipuidu hind esimesel aastal 50% kuusepaberipuidu hinnast. Seejärel tõusis lepingujärgne hind igal aastal 2,5 protsendipunkti võrra, saavutades 9 aasta jooksul 70% taseme.

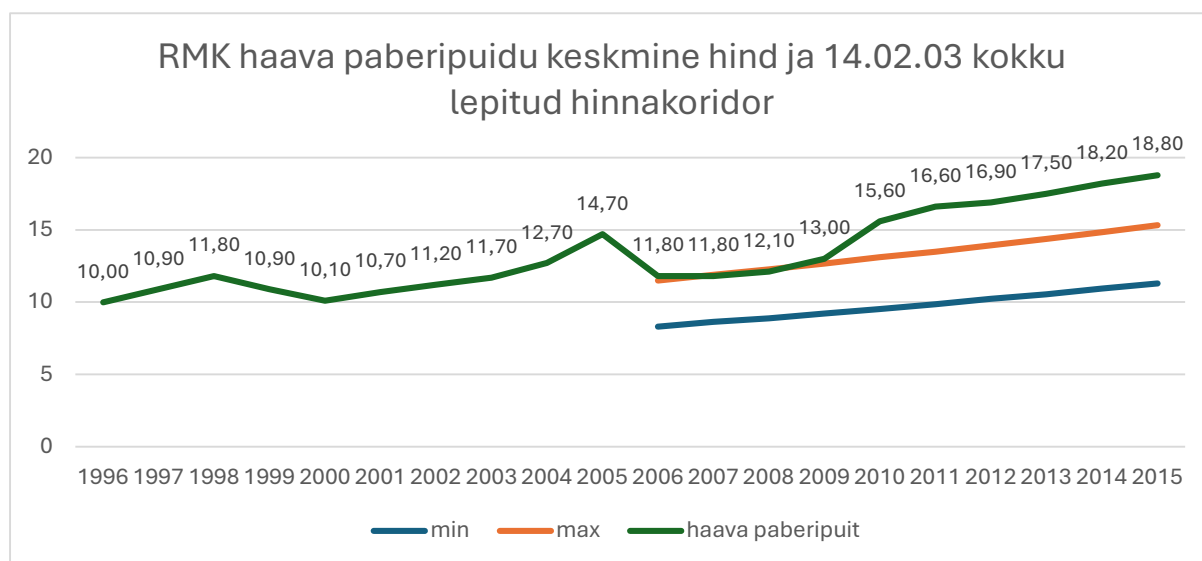
Kõrvutades 2001. aastal turul prevaleerinud paberipuidu hindu 09.10.01 lepingu hinnamehhanismiga tuleb asuda seisukohale, et viimane vastas tollastele turutingimustele. Lepingu sõlmimise aastal 2001 moodustas haavapaberipuidu hind 50% kuusepaberipuidu hinnast ning täpselt samas protsendis lepiti esimese tarneaasta osas kokku ka lepingus. Väga lähedane oli vaadeldav hinnasuhe tervel perioodil 2000-2003. a, jäädes vahemikku 49-51%. Aastatel 1996-2001 oli haavapaberipuidu hinna % kuusepaberipuidust stabiilses languses olnud (71%-lt 50%-le). 09.10.01 lepingus lepiti seevastu kokku vastupidiselt tõusvas %-s – esimese aasta 50%-lt üheksanda aasta 70%-ni. Eeltoodu kinnitab veendumust, et selles lepingus sisalduv hinnakujunduse mehhanism oli vähemalt kõne all oleva %-i osas turutingimustele vastav.

2.2.3 Hinnakoridor

Alljärgneval joonisel on esitatud RMK keskmine haavapaberipuidu hind ning 09.10.01 lepingus 10-ks aastaks sätestatud hinnakoridorid (14.02.03 muudetud kujul).

⁵ Andmed on võetud aastaraamatust „Eesti Mets 2021“ tabelist 10.4.2.2. RMK kinnitusel on seal esitatud vahelao hinnad on võrreldavad 09.10.01 lepingu lisa 2 hindadega. Lepingu kohaselt tarnib RMK metsamaterjali vahetult metsaveotee kõrval asuvasse tarnekohta, kust Estonian Cell veab selle omal kulul edasi tehase lattu (p6.4).

Joonis 2. Haava paberipuidu hind ja 14.02.03 hinnakoridor

Jooniselt nähtub, et koridor lepiti kokku nii, et tollane (s.o 2001. a ja 2003. a) turuhind oli pigem koridori ülemise piiri lähedal.

Hinnakoridori esimene versioon lepiti kokku 09.10.01 lepingus. 14.02.03 lepiti kokku hinnakoridori väärtuste tõstmises nii, et esimese aasta piirhinnad ei muutunud, kuid sealt edasi hakkasid need sujuvalt tõusma, nii et 10nda aasta maksimumhind tõusis 6,6%.

Järelikult tuleb koridori piire analüüsidest hinnata haavapaberipuidu hinna kohta teada olevat eelkõige 2001. a, aga ka 2003. a. seisuga. Nimetatud aastatel oli RMK-l teave eelneva aasta hindade kohta. 2000 aastal oli haavapaberipuidu keskmiseks hinnaks 10,1 eur/m³ ning 2002 aastal 11,2 eur/m³. Koridori esimese aasta vahemik oli 8,31-11,50 eur/m³. Seda arvestades hõlmas kokkulepitud hinnakoridor turuhinda, kusjuures 2000. a turuhind asus koridori keskel ning 2002. a turuhind selle ülemises ääres.

Koridori piire hinnates tuleb samas arvestada, et perioodil 1996-2001 oli haavapaberipuidu hind ilma tugeva trendita vähekõikuv. Sel põhjusel polnud ka 2001. a seisuga tõenäoliselt eeldatav, et hinnad kuni tehase valmimiseni järsemalt tõuseksid. Kui haavapaberipuidu hind oli perioodi alguses 10 eur/m³, siis viie aasta pärast ehk lepinguaastaks 2001. a oli see tõusnud 7% ehk 0,70 euro võrra 10,7 eur/m³-ni. Kokkulepitud koridori piirid tõusid 10 aasta jooksul seevastu rohkem - miinimumpiir 3,00 euro ja maksimumpiir 3,83 euro võrra. Miinimumpiir tõusis keskmiselt 3,5% aastas ning maksimumpiir keskmiselt 3,2% aastas. Teiste sõnadega, osapooled leppisid kokku hinnakoridori kasvutempos, mis ületas senist haavapaberipuidu hinna kasvutempot enne 09.10.01 lepingut. Ka see tõsiasi toetab järeldust, et 09.10.01 lepingus sisalduv hinnakujunduse mehhanism vastas tollastele turutingimustele.

2.2.4 Hinna pikaajaline fikseerimine

Pikaajaliselt fikseeritud hinnaga lepingud on majanduses laialt levinud ja pole mingit põhjust pidada sellise lepingu sõlmimise fakti iseenesest turutingimustele mittevastavaks. Paljud suured investeerimisprojektid vajavad hinnariskide maandamise mehhanisme, et nende kogurisk investorite vaates aktsepteeritav oleks. Seetõttu võib mahukate fikseeritud hindadega lepingute

sõlmimine ka RMK vaates majanduslikult ratsionaalne olla. Ilma garanteeritud hinnata investeringut teha ei pruugita ja nõudlus RMK toodangu järele jääks suurenemata.

RMK poolt antud selgituste väitel kujunesid hinnaks konkreetset %-d kuuse paberipuidu hinnast läbirääkimiste teel ning kõrgemate hindade korral poleks tehad ilmselt rajatud. Seda väidet on tagantjärele võimatu otseselt kinnitada või ümber lükata, sest ei ole võimalik tagantjärele modelleerida, millised olid osapoolte ootused tehase kui äriprojekti perspektiivile. Teatud kaudse indikatsiooni annavad siiski EC tegelikud majandustulemused 2006-2015. Selle aja jooksul on AS Estonian Cell olnud kumulatiivselt 17,6 mln euroses kahjumis. Selline majandustulemus indikeerib tõenäosust, et RMK-l ei oleks 2001. aastal olnud võimalik kõrgema hinnaga haavapaberipuidu müügi kestvuslepingut sõlmida.

Kuna EC on põhiline haavapaberipuidu järele nõudlust tekitav ostja Eestis, siis erinevad seda liiki puidu müügihinnad sõltuvad selle ettevõtja olemasolust. See tähendab, et mis iganes hilisemad haavapaberipuidu hinnaanaluüsid peavad selle asjaoluga arvestama. Kui RMK ei oleks asjaomast kestvuslepingut sõlminud ning EC poleks tehad rajanud, oleks nõudluse ja pakkumise tasakaal ükskõik mis kontekstis täiesti teistsuguseks kujunenud. Kuna nõudlus oleks suure tõenäosusega oluliselt väiksem olnud, oleks ka erineval viisil kujunenud turuhinnad tõenäoliselt madalamad olnud.

Hinna pikaajaline fikseerimine seisneb antud juhul eelkõige hinna miinimum- ja maksimumväärtustes 10-ks aastaks kokku leppimises. Arvestades, et EC tehase rajamise riskide maandamiseks oli pikaajaline stabiilse hinnaga kokkulepe usutavalt vajalik ning et peatükis 2.2.4 esitatud selgituste kohaselt olid hinnakoridori piirid nende määramise aja seisuga turutingimustele üldiselt vastavad, tuleb asuda seisukohale, et RMK tegevus vastas turutingimustel tegutseva ettevõtja tunnustele.

2.2.5 Kokkuvõte

Ekspert on eeltoodu põhjal kokkuvõtvalt seisukohal, et EC ja RMK vahel 09.10.01 kokkuleppe asjaomased tingimused vastasid tol ajal teada olnud turutingimustele. EC oli RMK suur klient ning uus tehas lõi RMK-le lisaväärtust seeläbi, et kasvatas nõudlust haavapaberipuidu järele. Eksperti hinnangul on vähe kahtlust, et mõistlikult käituv erainvestor oleks EC-le pakkumist tehes sellega arvestanud. Euroopa Komisjon on metsandussektoris väga sarnastel asjaoludel pidanud aktsepteeritavaks, kui selline suur lisaväärtust loov ostja saab isegi mingil määral allahindlust⁶.

3 Graanul Invest 12.03.13

3.1 Asjaolud

RMK ja AS Graanul Invest (edaspidi: GI) sõlmisid 12.03.13 koostööprotokolli, mille eesmärgiks oli poolte tegutsemise Lõuna-Eestisse madalakvaliteedilist puitu suures koguses tarbiva tootmisüksuse (pelletitehase) rajamise nimel.

Protokolli sissejuhatus kohaselt puudus Eesti kohalikul puidutööstusel selle ajani piisav nõudlus keskmise ja madalakvaliteedilise metsamaterjali (kütte- ja paberipuit) järgi, mistõttu suur osa sellest eksporditakse töötlemata kujul. GI soovis rajada Võru Maakonda pelletitehast

⁶ State aid SA.19045 (ex CP 46/2005) – Germany Alleged aid of the Land Bavaria (Bavarian State Forest Enterprise) in form of long-term supply agreements for wood with the company Klausner p-d 48-58 ja 62.

toorainevajadusega 250 000 m³ puitu aastas. Tegemist oli GI enda väitel suurima tootmisvõimsusega tehasega Euroopas⁷, mis valmis 2014. aastal ning alustas tootmist detsembris 2014⁸.

RMK võttis muuhulgas kohustuse avaldada teadaanded läbirääkimiste alustamisest kestvuslepingute sõlmimiseks puitmaterjali müügiks 2013-2018 (p-d 1.2 ja 1.3). Samuti kohustus RMK välja töötama kestvuslepingu hinnamudeli aastateks 2013-2018, mis tagab Projekti jaoks vajaliku metsamaterjali hinnad RMK Kagu regioonist 2012. aastal müüdnud kütte- ning paberipuidu keskmise hinna tasemel (27,5 €/m³), mida alates 2014. aastast suurendatakse EL viimase 10 aasta keskmise inflatsioonimäära võrra (p1.4). RMK kohustus tehase valmimisel varustama seda 100 000-130 000 m³ metsamaterjaliga (p1.5). GI kohustus alustama tehase rajamiseks vajalike toimingutega, et see 2014 a käivitada (p 2.1) ning esitama RMK kestvuslepingute läbirääkimistel sooviavalduse (p 2.2)

12.03.13 protokoll järgselt korraldas RMK kaks enampakkumist – 02.04.13 küttepuidule ning 23.09.13 paberipuidule.

3.1.1 02.04.13 enampakkumisteade (küttepuit)

RMK avaldas 02.04.13 enampakkumisteate juuli 2013 kuni detsember 2018 raiutavale metsamaterjalile (küttepuit, kuuse- ja männiküttepuit) orienteeruva aastase kogumahuga 150 000 m³ tarnekohaga ostja ladu.

21.06.13 koostati pakkumiste protokoll nr 3-3.4/13. Protokollist nähtub, et esitati 15 pakkumist, millest edukaks tunnistati 11 pakkumist.

04.10.13 sõlmisid RMK ja GI tütarettevõtte OÜ Osula Graanul (edaspidi: OG) metsamaterjali müügilepingu perioodiks 01.01.2014-31.12.2018. Selle kohaselt tarnitakse OG-le 12 900 m³ kuuse- ja männiküttepuitu ja 37 900 m³ küttepuitu (p 1.2), kusjuures neid koguseid võib teatud tingimustel suurendada või vähendada (p 1.3- 1.7). Tarnekohaks on Varese küla Sõmerpalu vallas (p 3.1). Metsamaterjali baashind lepingu sõlmimise hetkel oli 27,50 eur/m³, s.o. RMK Kagu regioonist 2012. aastal müüdnud kütte- ning paberipuidu keskmine, mida suurendatakse iga kalendriaasta alguses Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetilise keskmise võrra (p 7.3). 2014. a osas lepiti hinnaks 28,14 eur/m³, mis oli 27,5 eur/m³ suurendatuna 2003-2012 EL keskmise inflatsioonimäära 2,32% võrra.

3.1.2 23.09.13 enampakkumisteade (paberipuit)

23.09.13 avaldas RMK enampakkumisteate, kus läbirääkimiste objektiks oli ajavahemikul jaanuar 2014 kuni detsember 2018 raiutav metsamaterjal orienteeruva aastase kogumahuga 200 000 m³ kasepaberipuitu, 135 000 m³ kuusepaberipuitu ja 25 000 m³ männipaberipuitu.

21.10.13 protokoll kohaselt laekus RMK-le 21 sooviavaldust, millest läbirääkimistele kvalifitseerusid 20 sooviavaldajat.

Eeltoodu tulemusena sõlmisid RMK ja OG 29.07.14 metsamaterjali müügilepingu, mis kehtis kuni 31.12.2018. Lepingu p 1.2 kohaselt oli tarnitavaks koguseks kuuse- ja männipaberipuit 9 000 m³

⁷ OG 2014. a majandusaasta aruanne lk 3

⁸ OG 2015. a majandusaasta aruanne lk 3

ja kasepaberipuit 23 200 m³, kusjuures neid koguseid võib teatud tingimustel suurendada või vähendada (p 1.3-1.7). Tarnekohaks on Varese küla Sõmerpalu vallas (p 3.1).

Metsamaterjali baashind lepingu sõlmimise hetkel oli 27,50 eur/m³, s.o. RMK Kagu regioonist 2012. aastal müüdud kütte- ning paberipuidu keskmine, mida suurendatakse iga kalendriaasta alguses Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetilise keskmise võrra (p 7.3). 2014. a osas lepitati hinnaks 28,14 eur/m³, mis oli 27,5 eur/m³ suurendatuna 2003-2012 EL keskmise inflatsioonimäärana 2,32% võrra.

*

Kokkuvõtvalt, RMK ja Graanul Investi vahel 12.03.13 sõlmitud protokoll järgselt korraldati kaks enampakkumisteadet, milliste tulemusena sõlmiti OG-ga kaks lepingut:

Tabel 3. OG-ga 12.03.13 protokoll järgselt sõlmitud lepingud

Leping	Puidu liik	hind
04.10.13	12 900 m ³ kuuse- ja männiküttepuitu 37 900 m ³ küttepuitu	27,5 eur/m ³ + EL 10 a inflatsioon
29.07.14	9 000 m ³ kuuse- ja männipaberipuit 23 200 m ³ kasepaberipuit	27,5 eur/m ³ + EL 10 a inflatsioon

Kahe lepinguga sätestati seega kokku 83 000 m³ metsamaterjali (sh 32 200 m³ paberipuitu ja 50 800 m³ küttepuitu) tarne OG-le. Lepingute järgne puitmaterjali kogus oli seega väiksem protokollis seisvast (120 000 – 130 000 m³). Mõlemas lepingus sätestatud hind vastas protokollis silmas peetud hinnale, milleks on RMK Kagu regioonist 2012. aastal müüdud kütte- ning paberipuidu keskmine hind tasemel (27,5 €/m³). OG tehas valmis ning hakkas puitu ostma 2014. a, mil inflatsiooniga korrigeeritud hind oli 28,14 eur/m³.

3.1.3 Majanduslik kontekst lepingu sõlmimisel

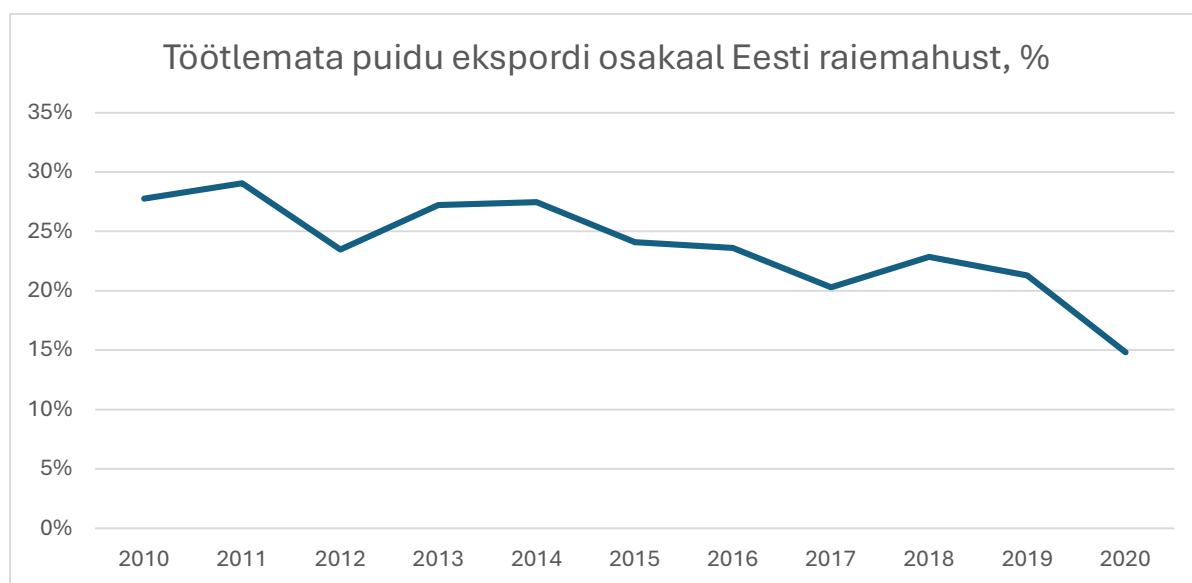
Käesolevas analüüsis on hinnatud kahte RMK poolt GI-ga sõlmitud protokoll, mis olid mõlemad seotud uute puitmaterjali tarbivate suurte tootmisüksuste rajamisega. 12.03.13 protokoll valmistas ette suure 250 000 m³ puitmaterjali toorainevajadusega pelletitehase rajamist Võru Maakonda. 18.12.14 protokoll valmistas ette Imavere pelletitehase suurendamist, nii et selle toorainevajadus kasvaks 310 000 m³-ni aastas. Kuna mõlema koostöö majanduslik kontekst oli sarnane, on neid mõlemaid lühiduse huvides käsitletud käesolevas 12.03.13 protokoll käsitlevas peatükis.

Mõlemas protokollis on sisulist vajadust uute tehaste järgi põhjendatud sellega, et Eesti kohalikul puidutööstusel puudus selle ajani piisav nõudlus keskmise ja madalakvaliteedilise metsamaterjali (kütte- ja paberipuit) järele, mistõttu suur osa sellest eksporditakse töötlemata kujul. RMK on selgitanud, et kodumaise nõudluse suurendamine teenis antud juhul eelkõige hinnavolatiilsuse vähendamise eesmärke, mitte raie- või müügiimahtude suurendamist sarnaselt EC-le. Nimelt, kodumaise nõudluse puudumisel sõltusid Eesti turuhinnad muuhulgas Eesti puitmaterjali järgi välisurgudel (eelkõige Skandinaavias), mis aga võib eri põhjustel kõikuv olla. Suurte stabiilse nõudlusega kodumaiste ostjate olemasolu aitab eelkõige vältida järske hinnalangusi, kui pakkumine ületab nõudlust. Näiteks toimus järsk langus 2009. a, kui RMK

mitmete paberipuidu liikide keskmised vahelao hinnad langesid peale paariaastast tõusu pea kaks korda.

RMK hinnangul iseloomustab sellise tulemuse saavutamist paber- ja küttepuidu ekspordi osakaalu vähenemine. Alljärgneval joonisel on esitatud töötlemata puidu ekspordi osakaal Eesti raiemahust perioodil 2010-2020. a. RMK hinnangul moodustab põhiosa töötlemata puidust kütte- ja paberipuit ehk need metsamaterjali liigid, mida kasutavad mh OG/GI tehased.

Joonis 3. Töötlemata puidu ekspordi osakaal⁹

Seega, paberi- ja küttepuidu nõudluse sõltuvus ekspordist on vaadeldaval perioodil langenud. Samal perioodil on puitbrikett ja -graanulite tootmine Eestis suurenenud 463 700 tonnilt 1 454 500 tonnile¹⁰.

3.2 Hinnang

3.2.1 Hinna kujunemine

Kaks lepingut, mis 12.03.13 protokollist tulenesid, moodustavad majanduslikus mõttes ühe terviku, mille alusel RMK varustab OG Lõuna-Eesti pelletitehast. 12.03.13 protokollis eesmärgiks oli kütte- ja paberipuidu müük, kusjuures nende kahe puitmaterjali liigi müük vormus kahe enampakkumise tulemusena kahte erinevasse lepingusse. Samas kummaski lepingus oli hind sama. Ekspordi hinnangul tuleks neid kahte lepingut seetõttu käsitleda ühe tervikuna, st nende üksteisest lahus hindamine oleks nende majanduslikku konteksti arvestades kunstlik. Sisuliselt tähendab see, et lepingu hinna turutingimustele vastavust tuleb hinnata kahe lepingu kui terviku (s.o kütte- ja paberipuidu korvi) põhiselt, mitte kumbagi lepingu osas eraldi (s.o kütte- ja paberipuidu osas eraldi).

Oluline on rõhutada, et käesoleva analüüsi eesmärgiks ei ole hinnata nimetatud kahe enampakkumise läbi viimise üksikasju, vaid selgitada, kas asjaomane hind vastas tolle aja

⁹ Aastaraamat „Eesti Mets 2021“ tabelite 10.3.2.1 lk 276 ja 3.2.2 lk 130 andmetel.

¹⁰ Aastaraamat „Eesti Mets 2021“ tabel 10.2.2 lk 264.

turutingimustele. Turutingimustel tegutsev müüja võib, aga ei pruugi oma kokkuleppeid sõlmida konkursside kaudu. Teisisõnu, kui RMK poleks OG lepingute sõlmimisele eelnevalt üldse mingis vormis enampakkumist läbi viinud, ei tähendaks see automaatselt, et sõlmitud leping ei vastaks turutingimustele.

Metsamaterjali müügihindade võrdlemisel on oluline mõista nende kujunemise majanduslikku loogikat. RMK hinnakujundus algab vahelao hinnast, mis on metsamaterjali hind metsa serval juurdepääsutee kõrval (n 30 eur/m³). Sellele lisandub transpordikulu ostja asukohta (n 5 eur/m³), nii et tulemuseks on tarnekoha hind ostja asukohas (n. 35 eur/m³). Üldjuhul kannab transpordikulu RMK (mh kõikide analüüsitud OG/GI lepingute puhul), ehkki üksikutel juhtudel võib seda kanda hoopis ostja, millisel juhul lepatakse poolte vahel kokku üksnes vahelao hinnas (n EC puhul). RMK transpordikulud on selgunud metsamaterjali veole spetsialiseerunud ettevõtjate poolt riigihankel esitatud pakkumiste käigus.

Ratsionaalselt käituva metsamaterjali müüja seisukohalt on oluline just vahelao hind, sest see hind määrab, kui suurt tulu konkreetne klient sellele müüjale toob. Kui kahel kliendil on võrdne tarnekoha hind, siis raiekohtadele lähemal asuv klient toob müüjale tegelikult suuremat tulu, sest tema lõpphinnast kulub väiksem osa transpordikulude katteks. See tähendab muuhulgas, et ratsionaalselt käituv metsamaterjali müüja on valmis lähemal asuvale kliendile muude tingimuste samaks jäädes madalamat tarnekoha hinda pakkuma.

RMK erinevad kliendid asuvad suurematest raiepiirkondadest erineval kaugusel, mistõttu on transpordikulu nende asukohtadesse võrdlemisi erinev. 2014. a kõikus RMK suuremate klientide keskmine veokaugus u. 40-120 km ulatuses ning keskmine veokulu (s.o vahelao ja tarnekoha hinna erinevus) u. 5-8 euro ulatuses. OG paiknes oma 54 km-se keskmise veokauguse ning 5,29 eur/m³ keskmise veokuluga selle vahemiku alumises otsas. Teiste sõnadega, OG paiknes RMK raiekohtadele suhteliselt lähedal, mistõttu RMK veokulud tema teenindamisel olid võrdlemisi madalad.

Eeltoodust tuleneb, et RMK erinevate klientide lepingulisi tarnekohtade hindasid ei ole korrektne omavahel võrrelda, sest need sisaldavad erineval määral veokulusid. Muuhulgas ei ole samal põhjusel korrektne vahetult võrrelda ka 02.04.13 ja 23.09.13 enampakkumiste tulemusena sõlmitud lepingutes sisalduvaid tarnekohtade hindasid. Korrektne on võrrelda konkreetse kliendi arvestuslikku vahelao hinda (ehk hinda, kus lepingulisest tarnekoha hinnast on lahutatud selle kliendi keskmine veokulu) RMK keskmiste vahelao hindadega.

OG lepingu puhul tuleb täiendavalt arvestada, et tehas tegutseb Kagu-Eestis, kus suuri puitmaterjali ostjaid oli ajalooliselt vähe olnud. RMK selgituse kohaselt tuli puitmaterjal seetõttu sellest piirkonnast kaugemale vedada, mh sadamatesse, mis kasvas veokulusid ja vähendas RMK-le jäävat vahelao hinda. 2013. a oli OG lepingu puitmaterjali koguste proportsioone arvestades RMK kagu regiooni kaalutud keskmine veokaugus 41% Eesti keskmisest suurem. See omakorda suurendas RMK veokulusid ja vähendas RMK-le jäävat vahelao hinda, mis oli samal viisil arvestatuna 2014 a. kagu regioonis 8,2% Eesti keskmisest väiksem¹¹. Teiste sõnadega, kuna kagu regioon asus tarnekohtadest kaugel, pidi RMK kandma keskmisest suuremaid veokulusid, nii et talle endale jäi madalama vahelao hinna näol vähem raha kätte.

Eeltoodust tuleneb, et OG rajas oma tehase keskmisest madalamate vahelao hindadega keskkonda ehk RMK kagu regiooni. Pole põhjust kahelda, et sellises madalate vahelao hindadega

¹¹ Teised kaks RMK piirkonda ehk kirde ja edela regioonid olid võrdlemisi sarnaste keskmiste näitajatega.

keskkonnas pakuks ratsionaalselt käituv müüja ka tema lähedale uut tehast rajavale ostjale vastavalt soodsamaid hindu.

3.2.2 Puitmaterjali hinna analüüs

OG lepingute 27,5 eur/m³ puitmaterjali hinna turutingimustele vastavuse kontrolliks tuleb seda võrrelda teiste teadaolevate andmestikega turuhindade kohta. Komisjoni teatise p 98 kohaselt võib tehingu turutingimustele vastavuse kindlakstegemiseks seda hinnata sarnaste eraettevõtjate poolt sarnastes olukordades tehtud sarnaste tehingute tingimuste põhjal (võrdlusanalüüs). Teatise p 100 kohaselt ei määrata tihti võrdlusanalüüsi tulemusel kindlaks ühte n-ö täpset kontrollväärtust, pigem tehakse sarnaste tehingute kogumi hindamisel kindlaks terve hulk võimalikke väärtusi.

Puitmaterjali konkreetse tehingu hind sõltub erinevatest asjaoludest. Eelpool kirjeldatud põhjustel tuleb OG hinda analüüsides arvestada kahe asjaoluga:

- Tarnekoht – RMK vahelao hind on odavam, kui tarne ostja asukohta, sest RMK peab viimasesse transportimiseks tegema lisakulutusi. RMK on selgitanud et, OG lepingu täitmisel oli 2014. a keskmine veokaugus 54 km ja keskmise veokulu 5,29 eur/m³.
- RMK kagu regioonis, kus OG tegutseb, on puidu vahelao hinnad madalamad, sest ostjate asukoha tõttu tuleb tasuda kõrgemat veokulu. RMK poolt esitatud koondandmetest nähtub, et 2012 oli OG lepingu puitmaterjali koguste proportsioone arvestades RMK kagu regiooni kaalutud keskmine vahelao hind tervest Eestist 8,2% odavam.

Ekspertdile on teada kaks võrdlusalust andmestikku, mille põhjal OG hinna turutingimustele vastavust hinnata. Need on

1. Andmed RMK keskmiste müügihindade kohta vahelaos¹²
2. Eesti Erametsaliidu hinnastatistika lõpplao hindade kohta¹³

Enne analüüsi tuleb rõhutada, et need andmestikud ei ole algkujul omavahel otseselt võrreldavad. RMK keskmised müügihinnad (1) on odavamad, sest tegemist on vahelao, mitte ostja lao hindadega. Nii RMK kui ka Erametsaliidu andmed on kogu Eesti kohta, st. need ei arvesta Kagu-Eesti keskmiselt odavamate hindadega. Pole põhjust kahelda, et sarnaselt RMK-le kogesid ka Kagu-Eestis tegutsevad erametsa müüjad kõrgemaid transpordikuluseid kaugemal asuvate ostjate juurde.

RMK esitas mitmeid põhjendusi, miks Erametsaliidu andmed ei pruugi RMK andmetega igal konkreetsel ajahetkel võrreldavad olla, sobides pigem trendide ilmestamiseks. RMK tõi esile, et RMK hindades on tulenevalt nende enne tarneperioodi fikseerimisest kiirete turumuutuste korral ajaline nihe, hindade arvutamise meetodika ei pruugi kattuv olla ning tarnekohad- ja kaugused ei pruugi samuti võrreldavad olla. Ekspert nõustub, et kaks andmestikku ei pruugi tõepoolest üksteisele võrreldavad olla ning RMK enda andmed oma teiste müügitehingute kohta on OG hindadega tõenäoliselt paremini võrreldavad¹⁴. Samas on selliste erinevate andmestike võrdlusanalüüsil paratamatu, et need ei pruugi oma sisult ja meetodikalt 100% kattuda ning neid

¹² Aastaraamat Eesti Mets 2021 tabel 10.4.2.2

¹³ Allikas: <https://erametsaliit.ee/puidu-hinnainfo/>

¹⁴ Muuhulgas, Erametsa andmed ei arvesta OG keskmisest väiksemate veokuludega

erinevusi pole ka võimalik elimineerida. Seetõttu on ka Komisjoni teatise p-s 100 leitud, et võrdlusanalüüsi tulemusel ei määrata tihti kindlaks ühte n-ö täpset kontrollväärtust, vaid pigem tehakse sarnaste tehingute kogumi hindamisel kindlaks terve hulk võimalikke väärtusi. Sel põhjusel on Erametsaliidu andmed võrdlusanalüüsi siiski lisatud, et neid kogumis teiste tõenditega lõpphinnangus arvesse võtta.

Alljärgnevas tabelis on esitatud kahe andmestiku kaalutud keskmised hinnad nii, et kaaludeks on OG lepingutes sisalduvad eri puitmaterjali tarnekogused.

Tabel 4. RMK ja Erametsaliidu kaalutud keskmised hinnad¹⁵

		2010		2011		2012		2013		2014	
	kogus, m ³	RMK hind	ERA hind	RMK hind	ERA hind	RMK hind	ERA hind	RMK hind	ERA hind	RMK hind	ERA hind
kuuse- ja männipaberipuit	9000	24,70	38,59	32,45	42,36	26,75	32,16	28,20	36,66	28,25	35,45
kasepaberipuit	23200	31,30	41,58	36,40	42,97	30,20	37,85	28,60	35,13	27,90	35,25
kuuse- ja männiküttepuit	12900	33,90	22,35	21,80	26,64	20,70	25,08	19,60	23,96	19,70	24,27
küttepuit	37900	33,90	22,35	21,80	26,64	20,70	25,08	19,60	23,96	19,70	24,27
kaalutud keskmine		32,18	29,49	27,04	32,91	24,01	29,42	23,05	28,46	22,92	28,55

Tabelist nähtub, et **RMK keskmine vahelao hind** oli perioodil 2010-2014 vastavalt 32,18 eur/m³, 27,04 eur/m³, 24,01 eur/m³, 23,05 eur/m³ ja 22,92 eur/m³. Esiteks tuleb RMK kogu Eestit katvatest hindadest lahutada RMK kagupiirkonna ja kogu Eesti vahelaohindade erinevus 8,2%, misjärel kujunevad RMK võrreldavateks hindadeks 29,95 eur/m³, 24,83 eur/m³, 22,05 eur/m³, 21,16 eur/m³ ja 21,05 eur/m³. See hind ei ole OG lepingu hinnaga 27,50 eur/m³ otseselt võrreldav, sest tegemist on vahelao hinnaga. Kui lisada sellele OG 2014. a keskmine veokulu 5,29 eur/m³, on RMK keskmised võrreldavad hinnad perioodil 2010-2013. a vastavalt 34,84 eur/m³, 30,12 eur/m³, 27,34 eur/m³, 26,45 eur/m³ ja 26,34 eur/m³.

Erametsaliidu poolt kalkuleeritud keskmised hinnad olid perioodil 2010-2013 vastavalt 29,49 eur/m³, 32,91 eur/m³, 29,42 eur/m³, 28,46 eur/m³ ja 28,55 eur/m³. Nagu eelpool selgitatud, pole need hinnad RMK hinnangul RMK enda hindadega mitmel põhjusel täielikult võrreldavad. Kuna Erametsaliidu hinnad katavad kogu Eestit ja eeldatavasti kogeavad erametsaomanikud sama seaduspära, et ostjatest (sh. sadamatest) kaugemal on puidu hind ilma transpordikuluta odavam, tuleb Erametsaliidu hindadest lahutada võrreldavuse huvides samuti erinevus RMK Kagu regiooni ja kogu Eesti hindade vahel¹⁶. Selle tulemusena kujunevad Erametsaliidu võrreldavateks hindadeks 2010-2014 vastavalt 27,51 eur/m³, 30,65 eur/m³, 27,45 eur/m³, 26,57 eur/m³ ja 26,65 eur/m³.

¹⁵ Kuuse- ja männipaberipuidu hinnad on kahe puiduliigi aritmeetilised keskmised

¹⁶ Kuna erinevus RMK kagu regiooni ja kogu Eesti hindades on arvestatud vahelao hindade põhjal, kuid Erametsa hinnad on tarnekoha hinnad, on Erametsa hindadest võrreldavuse huvides esmalt lahutatud OG keskmine veokulu 5,29 eur/m³ ning saadud tulemusest seejärel omakorda lahutatud 8,2%. Täpne tehe: (Erametsa hind-5,29 eur/m³)*91,8%+5,29 eur/m³.

Kokkuvõtvalt on kahe andmestiku võrreldavaks teisendatud hinnad perioodil 2010-2014 esitatud alljärgnevas tabelis:

Tabel 5. RMK Eesti keskmised ja Erametsaliidu keskmised metsamaterjali hinnad OG lepinguhinnaga võrreldavaks teisendatuna

	2010	2011	2012	2013	2014
RMK kogu Eesti	34,84	30,12	27,34	26,45	26,34
Erametsaliit	27,51	30,65	27,45	26,57	26,65

Tabelist nähtub, et kõik selles sisalduvad 2012-2014. a väärtused jäävad allapoole OG lepingus sisalduvat 27,5 eur/m³-e (2014. a 28,14 eur/m³). Seega, 12.03.13 protokollil aastal ja sellele eelnenud ning järgnenud aastal olid turuhinnad pigem odavamad ja eelise tekkimine OG-le ei ole tuvastatav. 2010 ja 2011. a olid arvestuslikud turuhinnad üldjuhul kõrgemad (27,51-34,84 eur/m³), kuid tegemist oli siiski protokollil sõlmimise hetke seisuga kaugema minevikuga. Antud juhul näitavad need varasemad kõrgemad hinnad eelkõige seda, et 2013. a ehk protokollil sõlmimise seisuga olid metsamaterjali hinnad Eestis pigem langeva trendiga¹⁷. See tõsiasi kinnitab veelgi, et 2013. a turuhinnaga sõlmitud 5-aastane kestavaleping ei olnud tol hetkel tegutsevale müüjale teada olnu põhjal OG-le põhjendamatult soodne.

Arvestades eeltoodut ning ka järgmises peatükis esitatud argumente, ei ole tuvastatav, et OG-ga kokku lepitud hind turutingimustest odavam oli.

3.2.3 Hinna pikaajaline fikseerimine

Pikaajaliselt fikseeritud hinnaga lepingud on majanduses laialt levinud ja pole mingit põhjust pidada sellise lepingu sõlmimise fakti iseenesest turutingimustele mittevastavaks. Palju suured investeerimisprojektid vajavad hinnariskide maandamise mehhanisme, et nende kogurisk investori vaates aktsepteeritav oleks.

Ekspert ei näe põhjust kahelda RMK väidetes, et OG/GI suured kodumaist nõudlust kasvatavad tehased aitasid vähendada sõltuvust välisnõudlusest, kahandades sel viisil turuhindade volatiilsust. Ratsionaalselt käituva müüja seisukohalt on tegemist lisahüvega, mis eristab seda lepingut tavapärasest müügitehingust. Kindlasti oli RMK majanduslikult huvitatud sellise uue ja suure kodumaise ostja lisandumisest ja pole alust väita, justkui olnuks selle koostöö soodustamine viieaastaste fikseeritud hinnaga lepingutega turutingimustele mittevastav olnud.

3.2.4 Muud tegurid

Otsesele hinnavõrdlusele lisaks on veel mitmeid tegureid, mis kõnelevad selle poolt, et OG hind ei jäänud allapoole 2013 prevaleerinud turutingimusi. Esiteks, mitte igasugune hälbimine keskmisest hinnast ei tähenda automaatselt, et hind polnud turutingimustega kooskõlas. Vabalt konkureerivatele turgudele on tihti omane, et hinnad hajuvad teatud ulatuses ümber keskmise. Sel eesmärgil tuleks ümber keskmise moodustada hinnakoridor, millesse langevaid hindu tuleb lugeda turutingimustega kooskõlas olevateks. Hetkel võib siiski lahtiseks jätta, millises suurus

¹⁷ OÜ Tark Mets poolt koostatud „Ülevaade 2013. aasta II kvartali puiduturust“ lk 3 kohaselt olid OG lepingutest 89% moodustava kütte- ja kasepaberipuidu hinnad tol ajal languses ning 11% moodustava kuuse- ja männipaberipuidu hinnad tõususes. <https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2013/01/puiduhinnad-2013-ii-kv.pdf>

hajumine oleks asjakohase suurusega, sest OG-ga kokku lepitud hind pole hinnanguliselt ka ilma seda tegurit arvestamata turuhinnast madalam.

Teiseks, Graanuli kontsern on RMK suur klient ning OG projekt lõi RMK-le lisaväärtust seeläbi, et tekitas uut stabiilset nõudlust puitmaterjali järele. Lisaks, nagu eelpool mainitud, oli kagu piirkonna probleemiks kaugus ostjatest, mistõttu vähemalt vahelao hinnad olid ajalooliselt Eesti keskmisest madalamad. Eksperdi hinnangul on vähe kahtlust, et mõistlikult käituv erainvestor oleks OG-le pakkumist tehes nende teguritega arvestanud. On võimalik, et selline pakkumine oleks tavapärasega võrreldes mõnevõrra soodsam olnud. Euroopa Komisjon on metsandussektoris väga sarnastel asjaoludel pidanud aktsepteeritavaks, kui selline suur lisaväärtust loov ostja saab mingil määral allahindlust¹⁸. Selle küsimuse võib siiski hetkel lahtiseks jätta, sest OG hind pole hinnanguliselt ka ilma seda tegurit arvestamata turuhinnast madalam.

OG-ga sõlmitud lepingute kohaselt suurendatakse hinda iga kalendriaasta alguses Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetilise keskmise võrra (p 7.3). Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetiline keskmine on universaalne viis mõõtmaks majanduses toimuvat üldist hinnatõusu. Sellises hinna indekseerimise mehhanismis kokku leppimist ei saa enamikel tegevusaladel, sh metsamaterjali müügis, ebamõistlikuks pidada. On täiesti usutav, et ratsionaalselt käituvad eraettevõtjad just sellist laadi hinna indekseerimise mehhanismides kokku lepivadki.

3.2.5 Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt on ekspert seisukohal, et OG hinnad ei olnud nendes kokku leppimise hetkel teada oleva põhjal turutingimustest odavamad. Lisaks räägivad mitmed tegurid selle poolt, et mõistlikult käituv eraettevõtja võinuks OG-ga ka turu keskmistest hindadest veidi odavamates hindades kokku leppida. Lepingu hinna indekseerimine Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetilise keskmisega on samuti turutingimustega kooskõlas.

4 Graanul Invest 18.12.14

4.1 Asjaolud

RMK ja (GI) sõlmisid 18.12.14 koostööprotokoll, mille eesmärgiks oli poolte tegutsemise Imaveres tegutseva madalakvaliteedilist puitu suures koguses tarbiva pelletitehase laiendamisel eesmärgiga suurendada nõudlust Kesk-Eestis.

Protokolli sissejuhatuse kohaselt puudus Eesti kohalikul puidutööstusel selle ajani piisav nõudlus keskmise ja madalakvaliteedilise metsamaterjali (kütte- ja paberipuit) järgi, mistõttu suur osa sellest eksporditi töötlemata kujul. GI soovis laiendada Imavere pelletitehast, nii et selle toorainevajadus kasvaks 310 000 m³-ni aastas.

¹⁸ State aid SA.19045 (ex CP 46/2005) – Germany Alleged aid of the Land Bavaria (Bavarian State Forest Enterprise) in form of long-term supply agreements for wood with the company Klausner p-d 48-58 ja 62.

RMK võttis muuhulgas kohustuse avaldada teadaanne läbirääkimiste alustamisest kestavuslepingute sõlmimiseks küttepuidu müügiks 2016-2020 (p 1.1). Samuti kohustus RMK välja töötama kestavuslepingu hinnamudeli aastateks 2016-2020, 2014. a müüdnud ja 2015. a I pa enampakkumisel saadud okaspuu- ja lehtpuuküttepuidu kaalutud keskmise hinna tasemel okaspuu ja lehtpuu suhtega 30:70 (s.o 25,6 EUR/m³), mis loetakse 2015. a baashinnaks ja mida alates 2016. a suurendatakse EL viimase 10 aasta keskmisest harmoniseeritud tarbijahinna inflatsioonimäärast 50% võrra aastas (Nt 2004-2013 keskmine on 2,27%, millest 50% on 1,13%) (p 1.2). Teiseks kohustus RMK välja töötama kestavuslepingu hinnamudeli paberipuidule aastateks 2016 kuni 2020, mis tagab Projekti jaoks vajaliku metsamaterjali hinnad RMK poolt 2014. aastal Imavere ümbruses (ca 50 km raadius) müüdnud kuuse-, männi- ja kasepaberipuidu kaalutud keskmise hinna tasemel (s.o 31 EUR/m³), mis loetakse 2015. a baashinnaks ja mida alates 2016. a suurendatakse analoogselt punktis 1.2. kirjeldatud põhimõtte kohaselt (p 1.3). RMK kohustus tehase valmimisel varustama seda 100 000-150 000 m³ metsamaterjaliga (p 1.4). GI kohustus alustama tehase rajamiseks vajalike toimingutega, et see 2016. a käivitada (p 2.1) ning esitada RMK kestavuslepingute läbirääkimistel sooviavalduse (p 2.2).

RMK avaldas 15.09.15 kasvava metsa raieõiguse ja metsamaterjali müügiteate, milles pakkus muude puiduliikide kõrval müügiks 180 000 m³ kasepaberipuitu, 52 000 m³ kuusepaberipuitu 190 000 m³ küttepuitu ja 55 000 m³ kuuse- ja männiküttepuitu.

09.11.15 Pakkumiste protokollis sisaldub Graanul Investi Imavere tehasega seonduvalt alljärgnev:

- Kasepaberipuit – edukaks tunnistati 15 pakkumist, sh GI Imavere 6400 m³ mahus
- Kuusepaberipuit – edukaks tunnistati 9 pakkumist, sh GI Imavere 20 000 m³ mahus
- Küttepuit – edukaks tunnistati 9 pakkumist, sh GI Imavere 73 140 m³ mahus
- Kuuse- ja männiküttepuit – edukaks tunnistati 8 pakkumist, sh GI Imavere 16365 m³ mahus.

08.01.16 sõlmiti RMK ja AS Graanul Invest vahel metsamaterjali müügi leping, mis sisaldas muuhulgas tarnet eelpool nimetatud nelja metsamaterjali koguse osas (p 1.2)¹⁹, mida võis teatud tingimustel vähendada või suurendada (p-d 1.3-1.7). Metsamaterjali tarnekohaks on Imavere (p 3.1).

Metsamaterjali baashind lepingu sõlmimise hetkel oli küttepuidul 25,87 eur/ m³ ja paberipuidul 31,33 eur/ m³, mida suurendatakse iga kalendriaasta alguses Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta tarbijahinna inflatsioonimäärade aritmeetilisest keskmisest 50% võrra aastas (p 7.3)

4.2 Hinnang

4.2.1 Hinna kujunemine

18.12.14 protokollist tuleneva hinna kujunemisega seotud argumendid on üldjoontes kattuvad 12.03.13 protokollis omadega (vt ptk 3.2.1), mistõttu on neid siinkohal üksnes lühidalt korratud.

¹⁹ Lepingu p 1.2 sisaldas veel erinevaid puidukoguseid kokku 51 650 m³ ulatuses, mis muuhulgas võeti üle mõnedest varasematest lepingutest. Alljärgnevas analüüsis on vaidluste vältimiseks lähtutud üksnes 09.11.15 protokollis sisaldunud kogustest. Mainitud 51 650 m³ lisamine analüüsi muudaks selle tulemusi üksnes marginaalselt, vähendades paberipuidu arvestuslikku keskmist kaalutud hinna keskmiselt 0,10 eur/ m³ võrra (vt. tabel 6). 09.11.15 protokollis kuusepaberipuiduks märgitud kogus oli lepingus kuuse- ja männipaberipuidu kogus.

Käesoleva analüüsi eesmärgiks ei ole hinnata protokollile järgnenud enampakkumise läbi viimise üksikasju, vaid selgitada, kas asjaomane hind vastas tolle aja turutingimustele. Turutingimustel tegutsev müüja võib, aga ei pruugi oma kokkuleppeid sõlmida konkursside kaudu.

Sarnaselt 12.03.13 protokollile tuleb ka antud juhul eristada RMK hinnakujundust sõltuvalt tarnekohast ehk mõista vahelao ja tarnekoha hinna kujunemise majanduslikku loogikat. Ratsionaalselt käituva metsamaterjali müüja seisukohalt on oluline just vahelao hind, sest see hind määrab, kui suurt tulu konkreetne klient sellele müüjale toob. Seetõttu on korrektne võrrelda konkreetse kliendi arvestuslikku vahelao hinda (ehk hinda, kus lepingulisest tarnekoha hinnast on lahutatud selle kliendi keskmine veokulu) RMK keskmiste vahelao hindadega.

RMK erinevad kliendid asuvad suurematest raiepiirkondadest erineval kaugusel, mistõttu on transpordikulu nende asukohtadesse võrdlemisi erinev. GI Imavere tehase lepingu keskmine veokaugus oli 2016. a 69 km, mis oli siiski ligilähedane RMK suuremate klientide keskmisele veokaugusele 80 km. Samal aastal oli GI Imavere keskmine veokulu 6,22 eur/m³. Erinevalt OG tehasest asub Imavere tehas Eesti keskel, mitte puiduturu äärealal, mistõttu RMK üksikute regioonide hinnatasemete arvestamiseks pole antud juhul põhjust.

Ehkki GI Imavere tehast varustatakse vaadeldavas osas ühe lepingu alusel erinevat liiki puitmaterjaliga, on kütte- ja paberipuidu hind eristatud. Seetõttu erinevalt 12.03.13 protokollile järgnenud lepingute analüüsist tuleb siinkohal kütte- ja paberipuidu hinna turutingimustele vastavust eraldi hinnata.

4.2.2 Hind

GI puitmaterjali hinna turutingimustele vastavuse kontrolliks tuleb seda võrrelda teiste teadaolevate andmestikega turuhindade kohta ehk teostada võrdlusanalüüs Komisjoni teatise p 98 kohaselt. Puitmaterjali konkreetse tehingu hind sõltub erinevatest asjaoludest. Eelpool kirjeldatud põhjustel tuleb GI Imavere hinda analüüsides arvestada järgneva asjaoluga:

- Tarnekoht – RMK vahelao hind on odavam, kui tarne ostja asukohta, sest RMK peab viimasesse transportimiseks tegema lisakulutusi. RMK on selgitanud et, GI Imavere lepingu täitmisel oli 2016. a keskmine veokaugus 69 km ja keskmise veokulu 6,22 eur/m³.

Ekspertidele on teada kaks võrdlusalust andmestikku, mille põhjal GI Imavere hinna turutingimustele vastavust hinnata. Need on:

1. Andmed RMK keskmiste müügihindade kohta vahelaos²⁰
2. Eesti Erametsaliidu hinnastatistika lõpplao hindade kohta.²¹

Ekspert mõistab ka siinkohal RMK argumente Eesti Erametsaliidu andmestiku osas, kuid p-s 3.2.2 esitatud kaalutlustel siiski kasutab neid võrdlusmaterjalina.

Enne analüüsi tuleb rõhutada, et need andmestikud ei ole algkujul omavahel otseselt võrreldavad. RMK keskmised müügihinnad (1) on odavamad, sest tegemist on vahelao, mitte ostja lao hindadega.

²⁰ Aastaraamat Eesti Mets 2021 tabel 10.4.2.2

²¹ Allikas: <https://erametsaliit.ee/puidu-hinnainfo/>

Alljärgnevas tabelis on esitatud RMK vahelao ja Erametsaliidu andmed lõpplao hindade kohta perioodil 2012-2016.

Tabel 6. RMK vahelao ja Erametsaliidu keskmised hinnad kasepaberipuidu, kuusepaberipuidu ja küttepuidu osas 2012-2016, eur/m³.²²

	2012		2013		2014		2015		2016		
	kogus	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK
Kuuse- ja männipaberipuit	20000	32,16	26,75	36,66	28,20	35,45	28,25	29,71	23,50	30,95	23,60
Kasepaberipuit	6400	37,85	30,20	35,13	28,60	35,25	27,90	32,69	26,60	30,28	24,20
Paberipuidu kaalutud keskmine		33,54	27,59	36,29	28,30	35,40	28,17	30,43	24,25	30,78	23,75
Küttepuit	89505	25,08	20,70	23,96	19,60	24,27	19,70	23,29	19,50	21,28	19,30

Erametsaliidu andmed kirjeldavad sarnaselt GI Imavere lepingule lõpplao hindasid. RMK hinnad on seevastu vahelao hinnad, millele tuleb vastavalt eelpool selgitatule lisada võrreldavuse huvides transpordikulu 6,22 eur/m³. Lisades selle summa RMK hindadele, on tulemuseks alljärgnevas tabelis esitatud GI Imavere lepingu hindamisel võrdlusalusena kasutatavad hinnad.

Tabel 7. RMK ja Erametsaliidu hinnad teisendatuna võrreldavaks Graanul Invest Imavere lepingu hindadega.

	2012		2013		2014		2015		2016	
	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK	Era	RMK
Paberipuidu kaalutud keskmine	33,54	33,81	36,29	34,52	35,40	34,39	30,43	30,47	30,78	29,97
Küttepuit	25,08	26,92	23,96	25,82	24,27	25,92	23,29	25,72	21,28	25,52

Tabelist nähtub, et Erametsa ja RMK kaalutud keskmised paberipuidu võrreldavad hinnad olid 2015-2016. a 2-4% odavamad ja 2012-2014 7-16% kallimad, kui GI lepingus sisalduv 31,33 eur/m³. Seega, ehkki protokollisõlmimine 18.12.14 jäi veel napilt kõrgemate hindadega perioodi, siis müügiteate avaldamise (15.09.15) ja lepingu sõlmimise (08.01.2016) ajal olid turuhinnad juba selgelt odavamad. Asjaolu, et turuhinnad olid varasematel aastatel ehk 2012-2014. a kallimad kui 2015-2016. a viitab, et GI-ga koostöö käivitamise ajal olid paberipuidu hinnad tol

²² Kuuse- ja männipaberipuidu hinnad on kahe puiduliigi aritmeetilised keskmised.

hetkel teada oleva põhjal pigem langevas trendis²³. Järsk tõus puidu hindades leidis aset hiljem u. 2018. a, kuid RMK kinnitusel ei olnud see 2015-2016. a mitte kuidagi ette nähtav²⁴.

GI Imavere lepingu küttepuidu hind 25,87 eur/m³ on olnud läbivalt kallim või peaaegu võrdne nii RMK kui ka Erametsaliidu keskmiste hindadega võrreldes (v.a RMK 4% kallimad hinnad 2012 aastal).

Kokkuvõtvalt, võrdlushinnad indikeerivad, et koostööprotokollis ja hilisemas lepingus kokkulepitud hinnad olid 2012-2016. a võrreldavatest turuhindadest küttepuidu osas pea läbivalt ning paberipuidu osas eelkõige vaadeldava perioodi lõpus kõrgemad. Isegi kui pidada probleemiks paberipuidu lepingujärgse hinna madalamat taset võrreldes 2012-2014. a turuhindadega, on seda tasakaalustanud küttepuidu hindade vastupidiselt kõrgem tase. Kuna küttepuidu tarnemaht on üle kolme korra suurem, on ebatõenäoline, et Graanul Invest oleks kahe metsamaterjali liigi peale mingit rahalist eelist saanud.

4.2.3 Muud tegurid

Muud tegurid on antud juhul samaväärsed 12.03.13 protokollist sündinud lepingute osas peatükis 3.2.4 kirjeldatuga, mistõttu ei ole seda siinkohal korratud. GI lepingute hinna 5-aastase fikseerimise osas on hinnang antud peatükis 3.2.3.

GI-ga sõlmitud lepingute kohaselt suurendatakse hinda iga kalendriaasta EL viimase 10 aasta keskmisest harmoniseeritud tarbijahinna inflatsioonimäärast 50% võrra aastas. Nagu peatükis 3.2.4 selgitatud, on Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetiline keskmine universaalne viis mõõtmaks majanduses toimuvat üldist hinnatõusu ning sellises hinna indekseerimise mehhanismis kokku leppimist ei saa enamikel tegevusaladel, sh metsamaterjali müügis ebamõistlikuks pidada. Antud juhul on indekseerimises kokku lepitud siiski vaid 50% ulatuses sellest määrast. Eksperdi hinnangul ei kaasnenud sellega siiski 2014/15 teada oleva põhjal ohtu, et lepingujärgsed hinnad langeksid kehtivusperioodi jooksul selgelt allapoole turuhindasid. Nimelt, 18.12.14 protokollis p 1.2 kohaselt lähtusid osapooled näitena sellest, et 2004-2013 keskmine inflatsioonimäär oli 2,27%, millest 50% on 1,13%. Seega, lepingujärgsed hinnad tõusid 4 indekseeritava aasta jooksul aastas eeldatavalt 1,13% vähem, kui inflatsiooniga 100%-lise arvestamise korral. Kumulatiivselt tähendab see nelja aasta jooksul 4,8 protsendipunkti võrra madalamat kasvu. Arvestades, et GI Imavere hinnad olid algselt pigem turuhindadest kõrgemad (Tabel 7 andmeid aluseks võttes oli GI hinnad aastatel 2015-2016 arvestuslikest turuhindadest keskmiselt u 5,8% kõrgemad), tuli lepingu sõlmimise seisuga pidada ebatõenäoliseks, et niivõrd väike erinevus indekseerimise määras põhjustaks nende selget kukkumist alla turuhindade. Seega, on täiesti usutav, et ratsionaalselt käituvad eraettevõtjad võinuks ka inflatsiooniga üksnes 50% ulatuses indekseerimises kokku leppida.

²³ OÜ Tark Mets poolt koostatud „Ülevaade 2014. aasta IV kvartali puiduturust“ lk 2 kohaselt olid paberipuiduturul hinnad 2014 a lõpus juba languses. https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2013/01/puiduhinnad_2014_iv_kv.pdf

²⁴ OÜ Tark Mets poolt koostatud „Ülevaade 2017. aasta IV kvartali puiduturust“ lk 2 kohaselt oli hinnatõusu üheks põhjuseks puidu kättesaadavuse vähenemine tänu rasketele ilmastikutingimustele. <https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2017/01/Puiduhinnad-2017-IV-kv.pdf>

4.2.4 Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt on ekspert seisukohal, et Graanul Invest Imavere hinnad olid nendes kokku leppimise hetkel teada oleva põhjal turutingimustele vastavad. Lisaks räägivad mitmed tegurid selle poolt, et mõistlikult käituv eraettevõtja võinuks Graanul Invest Imaverega ka turu keskmistest hindadest veidi odavamates hindades kokku leppida. Lepingu hinna indekseerimine 50% ulatuses Euroopa Liidu viimase avaldatud 10 aasta inflatsioonimäärade aritmeetilise keskmisega on samuti turutingimustega kooskõlas.